

Hwad Behagas?

Somnia plus vigili quam dormienti nocent

Bellmansällskapets medlemsblad

N:o 1 Anno 2023

”En piga höser såppa utur en kiettel – i en skål.”

Pehr Hilleström (1732-1816). Nat.mus.

Pigan är tydligt klädd över sitt stånd. Om 1700-talets klädkoder handlade årets Byströmföreläsning, se s. 12.

Årsmöte 2023 **3**. Sven-Bertil Taube **4**. Jag mötte Bellman **6**. Bellmans sorg **8**. Suppés ”Bellman” **10**. Byströmföreläsningen **12**. Operajubileum **16**. Sällskapsvisan **18**. Nya medlemmar **21**. Rättelser BS 26 **22**. Släppfest **23**. Kalender **24**.

Bröder och systrar i Bellman!

Om man som vi har delar av hjärtat i sjuttonhundratalet är det lätt att fastna i det som varit. Förra året var det 250 år sedan Gustav III:s statskupp och Bellmans genombrott med "Gustafs skål", i år räknas de 250 åren sedan den svenska operans födelse, en händelse där Bellman dock inte var inblandad. I Bellmansällskapet har vi under höst och vinter haft ett program om Bellman, sorgen och döden i Storkyrkan samt en Byströmföreläsning som verkligen blev av, på rätt tid och med utlovat program.

Nu nalkas våren. "En lukt af vårens fläkt, af väpling och jasmin, / Från jorden genom skyn opdunstar tun och fin",

skriver Bellman i *Bacchi Tempel*. I april blir det årsmöte med ovanligt intressant program – har vi någonsin välkomnat en tidigare skådespelare från Royal Shakespeare Company i vår krets? – och framåt sommaren blir det släppfest för *Bellmansstudier 26* samt två nya sommaraftnar på Kristinehov.

Om gammalt och nytt kan vi läsa i detta nummer. Glad vår

Carina Burman
Ordförande

BELLMANSSÄLLSKAPET

Ordförande

Carina Burman
carina.burman@littvet.uu.se

Vice ordförande, webbredaktör

Jennie Nell
jennie.nell@sallskapetgustaf3.se

Sekreterare,

Jonas Nordin
jonas.nordin@kultur.lu.se

Skattmästare

Kristian Gustavson
kristiangustavson@gmail.com

Arkivarie

Olof Holm
olofholm49@gmail.com

Klubbmästare

Hans-Jacob Bonnier
nisse@bonnier.se

Redaktion Hwad Behagas?

Catharina Grünbaum
catharina.grunbaum@explicare.se

Webbmästare

Eva Frykevall
eva@frykevall.se

Övriga ledamöter

Mikael Alm
mikael.alm@hist.uu.se

Christian Bratt
chr.bratt3a@gmail.com

Bengt Jonshult
embarkeringen@gmail.com

Postadress:

Bellmansällskapet
c/o Kristian Gustavson
Fyrverkarbacken 42
112 60 Stockholm

E-post:
sallskapet@bellman.org

Hemsida:
www.bellman.org

Sällskapets pg:
45 19 50-0

BELLMANSSÄLLSKAPET

ÅRSMÖTE 2023

Söndagen den 16 april kl. 14

på Nedre Manilla, Djurgårdsvägen 232
Årsmöte, bubbel och mingel för medlemmarna.

Kl 15 öppnar vi dörrarna även för vänner till medlemmarna för att avnjuta

Martin Best, Bellmans stämma i Storbritannien, som talar om sitt arbete med Bellman, Sven-Bertil Taube och andra under Sverige-åren, ackompanjerad av

Anders Fröling med sång och gitarr.

För gästerna är avgiften 100 kronor. Föranmälan, *gäller alla*, till Kristian Gustavson, kristian.gustavson@gmail.com eller 073-988 14 39 senast den 14 april.

Bokbord och lotter à 20 kr till Nya Bellmanlotteriet.
Fina Bellmanvinster utlovas efter dragning på plats.

VÄLKOMNA!

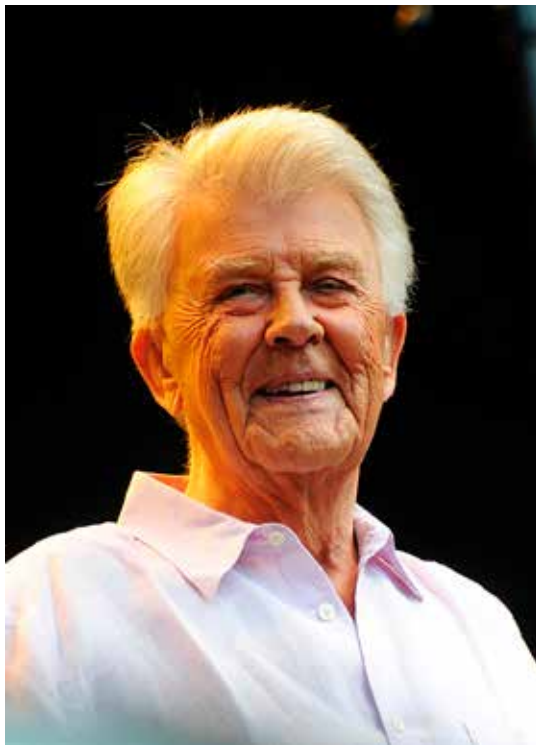

Foto: Anders Henrikson

Sven-Bertil Taube till minne

Den 11 november förra året nåddes vi av budet att vår hedersledamot Sven-Bertil Taube lämnat oss, 87 år gammal. Vid hans bortgång fylldes medierna med kärleksfulla hyllningar. Sven-Bertil Taube, som inkarnerade älskvärdheten var också en älskad person – ordet folkkär är en underdrift. Han var och är en del av vår kulturella identitet, en del av oss alla, en del av Sverige.

Hans repertoar som sångare och skådespelare var omfattande, och hans min-

nestecknare påpekar mera i förbigående att han fick ett stort genomslag med Bellman. Det fick han sannerligen. Fast egentligen var det Bellman som fick ett stort genomslag med Sven-Bertil Taube.

1950-talet var på många sätt en tid när Bellmansången hade stelnat. Bellman hade stängts in i herrsällskapet. Ur fönstren på Urvädersgränd sippade lutsången med skorrande vibraton och spruckna ackord. Sven-Bertil hade då just lämnat tonåren. Unga männ-

iskor drömde om Amerika och på skivtallrikarna snurrade Bill Haleys "Rock Around the Clock". Något mer mossigt än Bellmansång till luta kunde Stockholms 20-åringar knappast tänka sig.

Men Sven-Bertil Taube hade fått Bellman med "fadersmjölken". Redan i unga år sjöng han Bellmanmelodier, och när han 1956, 22 år gammal, sjöng in sin första vinyl-ep till Nils B. Söderströms orkester fick både "Böljan sig mindre rör" och "Movitz blåste en konsert" vara med.

Skivan var ett stilbrott, sjunga Bellman till orkester gjorde man inte vid den här tiden. Inspelningen blev heller ingen omedelbar succé, vinylskivor var ett nytt påhitt och hade ännu inte slagit igenom. Och Sven-Bertil själv tyckte att varken musiken eller Bellmans ord kom fram i tidens Bellmansång. Han ville göra något mer dramatiskt och musikaliskt och frågade sin vän orkesterledaren Ulf Björilin om han kunde tänka sig att göra Bellman till kontrabas. Det kunde han. Där tog ett arbete sin början som kom att föra Bellmanvisan in i en ny tidsålder och ut till en ny publik.

Det muttrades en del under piskperukerna, så där kunde man inte göra med nationalskalden, än mindre med hans musik – det spröda lutspelet ersattes av en hel orkester. Det var ungdomligt, respektlöst och vanvördigt. Pappa kunde man fördra, men den där gossen Taube, där gick minsann gränsen.

Sven-Bertil Taubes och Ulf Björilins lp "Carl Michael Bellman" kom ut 1960. Den blev en enorm succé som kom att följa Sven-Bertil genom livet. År 1963

kom en fortsättning, och nya upplagor av skivorna pressades gång på gång och nådde ständigt fler lyssnare. Med dem förnyades Bellmansången och med dem väcktes vår tids Bellmanintresse. Det går inte tänka sig Cornelis, Fred Åkerström och en oändligt lång rad av våra dagars Bellmansångare utan Sven-Bertil Taube. De står alla på hans axlar. Det monument som han och Ulf Björilin reste som 25-åringar är inget annat än en milstolpe i svensk musik-, litteratur-, och kulturhistoria.

I början på 1990-talet var jag projektledare för inspelningarna av samtliga Fredmans Epistlar och Sånger. Naturligtvis ville vi ha med flera av Sven-Bertil klassiska tolkningar i utgåvorna. Vi hade en liten summa pengar för att köpa rätten att använda äldre inspelningar. Vi kontaktade Sven-Bertil. Någon betalning var det inte tal om, han delade gladeligen med sig, och när inspelningarna väl kom ut ringde ett blomsterbud på dörren till grammofonbolaget med en stor bukett rosor och ett varmt tack från Sven-Bertil.

Men, Sven-Bertil, det var inte vi som skulle ha ett tack från dig. Det är du som ska tackas för din storslagna kulturgärning, för att du gav oss Bellman tillbaka och för att du funnits och för alltid finns i våra liv.

Hasse Nilsson

Om Sven-Bertil Taubes och Ulf Björilins banbrytande Bellmantolkningar skriver Olof Holm i Hwad Behagas? 2014/3. Kan läsas på vår hemsida.

Jag mötte Bellman

Att Bellmansången är bekant i England, för det kan vi tacka översättaren och biografen Paul Britten Austin och inte minst trubaduren och kännaren av äldre tids musik *Martin Best* – välkänd även för en svensk publik genom många år. Här skriver han om sitt liv med Bellman och Sverige.

Av Martin Best

År 1969 var jag sångare, skådespelare och lutenist i Royal Shakespeare Company. Bellmankännaren Paul Britten Austin gav min norska sånglärare några av sina Bellmanöversättningar, och jag blev ombedd att stå för gitarrackompanjemanget när en av hennes studenter skulle debutera med dem i Poetry Society.

Melodierna var hänförande, men texterna väckte bestående frågor: för en icke-svensk var det svårt att föreställa sig människorna och miljöerna i Bellmans värld.

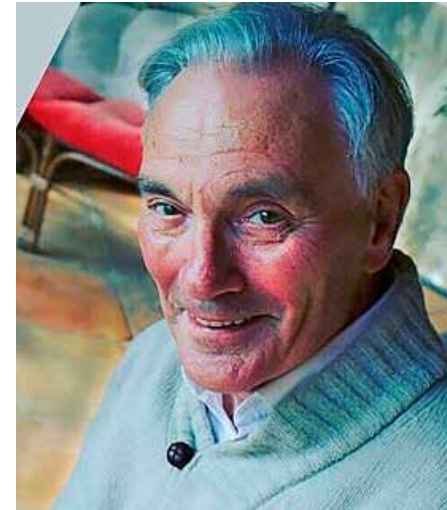
År 1972 mötte jag Sven-Bertil Taube när han medverkade i *I and Albert* i London tillsammans med Polly James. Hon hade uppträtt i min uppsättning av *The Beggar's Opera* av John Gay, som blev upphovet till Martin Best Consort. Sven-Bertil bjöd in oss till sin nyårsshow som spelades in i London, och samma

ren 1973 bad han oss att komma till Gotland för att göra ett program i det härliga konstnärshemmet Brucebo utanför Visby.

En kväll framförde Sven-Bertil "Så skimrande var aldrig havet". Den sjunkande solen glödde vid havshorisonten medan gräs och örter stod lyssnande, förtrollade av Orfeus. Nu började jag förstå Bellman.

Nästa dag var vi i gång och repeterade "Fjäriln vingad" när en storvuxen dam inträdde och sjöng med. Hennes förtyjusning i visan fyllde rummet. Det var Hjördis Pettersson, den stora aktrisen och sångerskan. Genom henne blev jag för första gången medveten om Bellmans lyriska energi, hans smittande kraft.

Samma vinter var vi tillsammans med Sven-Bertil för att spela in Theodorakis. Stockholm låg insvept i snö, hemlighetsfullt i den svaga gatubelysningen.

En kväll begav vi oss till Södertuna slott utanför Gnesta, fortfarande bebott av ägarfamiljen. Gårdsplanen var upplyst av lyktor, inne brann levande ljus, mystiskt och nordiskt. Kungen var där, ännu ogift. Gamla möbler, målningar och gobelänger, återsken från stockbrasor och stearinljus, långa bord dignande under smårätter – i denna sagostämning vann värmen över vinterkylan. Vi framförde "Fjäriln vingad" och Sven-Bertil hoppade upp på bordet och sjöng "Så lunka vi" och alla föll in och svingade glasen.

År 1975 gjorde vi en säsong på Berns med Sven-Bertil. Jag bodde med min familj på Södermalm med utsikt över Mälarens is. Luften var mättad med Bellman: Cornelis Vreeswijk, Fred Åkerström och naturligtvis Sven-Bertil. Jag började ta till mig Bellmans miljö, jag kände hur hans poesi och hans föreställningsvärld tog mig i besittning. Han

blev en del av mig. Jag framställde honom vid Kungens och Silvias bröllop, vidare två gånger på Gröna Lund och på en ångbåt som gled fram på sommarvatten vid Gripsholm. Vi gjorde ett scenframträdande med honom på Confidencen på Ulriksdal. Vi tog med honom till Amerika, Australien och Europa och vi spelade in honom på Argo och EMI (*To Carl Michael with love, Bellman in Britain, Songs of Carl Michael Bellman*).

När jag sjunger Bellman fylls jag av en kraft större än jag själv, av en skapad verklighet som helt intar mig. Mina ingående erfarenheter av Sverige är ett viktigt incitament, och Bellmans sätt att omvandla enkla människor till gudar i hans mytologi öppnar för mig en värld att befolka. Hans anpassning av poesi till melodi präglas av både virtuositet och hårt arbete. Han är lätt att både älska och vörda.

(Översättning: Catharina Grünbaum)

Vid Bellmansällskapets årsmöte den 16 april kommer Martin Best att uppträda och berätta om sitt arbete med nya tolkningar av Bellmans visor. Hitills har han sjungit Paul Britten Austins, men nu finner han det dags för nya och mer begripliga för dagens publik. I nästa nummer av *Hvad Behagas?* presenterar Martin Best ett exempel med kommentarer till översättningsarbetet.

Om Bellmans sorg

Vi i Bellmansällskapet är bortskämda. Vi träffas på Djurgården, på soliga promenader i Gamla stan, och den 26 oktober samlades ett trettiotal medlemmar och andra intresserade i den ståtliga Storkyrkan för vårt samarrangemang med Stockholms domkyrkoförsamling: ”Världen är en sorgö. Bellman, sorgen och döden”, ett samtal mellan idéhistorikern Elisabeth Mansén och litteraturvetaren Stefan Ekman med domkyrkokaplanen Kristina Ljunggren som moderator. Ämnet passade perfekt i höstmörkret när Halloween och Allhelgona stod för dörren.

Också kyrkorummet hade sin roll i diskussionen, inte minst orgeln, vars fasad tillkom till Gustav III:s kröning. Som inledning spelade biträdande domkyrkoorganisten Johan Hammarström Kraus tonsättning av Bellmans ”Elegi” över sonen Elis död sommaren 1787, medan Kristina reciterade dikten. Den präglas av djup sorg men också om visheten om återseende i en bättre värld. Elegin skrevs ett par veckor före Bellmans mest spridda visa, ”Vaggvisa för

Auctors yngste son Charles”.

Barnadödligheten hörde till ämnena för samtalet, liksom skillnaden i synen på döden då och nu. ”Inom läkekonsten ses numera patientens död som ett misslyckande”, konstaterades det. Sjuttonhundratalets människor, däremot, förberedde sig ofta för döden som för en ny födelse. Stefan talade om gravdikterna – bland annat den över Anna Charlotta von Stapelmohr – och Elisabeth tog upp den märkliga, nästan hånfulla dikten över tjuven och skojaren Guntlack, som avrättades i januari 1771. ”Nu är det för sent”, konstaterar skalden.

Också epistlarna med sin dödsskräck och dödslängtan avhandlades. Döden och Charon blir alltmer närvarande i epistlarna, och i slutet av nr 79 tycks Fredman redan på väg över Styx. I Epistel 82 dör han definitivt, och det gör även Ulla – på ett eller annat sätt. En lysande orgelimpromvisation över Bellmans melodier tjänade till postludium och avslutades med Epistel 82 i ett rungande slutackord.

Carina Burman

Foto: Carina Burman

Elisabeth Mansén, Kristina Ljunggren och Stefan Ekman i glatt samspråk om sorgen och döden.

Elegi vid sonen Elis död 1787

Farväl, mitt kära Barn, till dess vi åter råkas!
Din sorgsna, hulda Far än gråter vid ditt namn.
Min lilla Ögnalust, i Serafimers famn
Hur ljuvligt blir för oss att med varandra språkas
Och du i ljusets sken att återse din Mor
Och dina Syskons namn förklarad kunna nämna!
Men jag åt tidens grus vill mina tårar lämna.
Vi råkas, kära Barn, och glädjen skall bli stor!

(Här nystavad, original i StU X:50)

Foto: Anders Elerud

Bellman som wieneroperett

Den österrikiske kompositören Franz von Suppé har inte bara skrivit operetten *Lätta kavalleriet*, han har också bakom sig den komiska operan *Bellman*. Den hade premiär i Wien 1887 för att sedan landa på Broadway i New York, där den gjorde succé och fortsatte till Philadelphia, Chicago, Boston, Washington, Baltimore och ytterligare några städer.

I Sverige däremot har den aldrig satts upp förrän i år, nästan 136 år senare. Den 28–29 januari fylldes Södra Teatern i Stockholm av Bellmanvänner. För uppsättningen stod Sällskapet Par Bri-

cole med sin stormästare Henrik Mickos som initiativtagare och regissör. Hela tilltaget bör räknas som en gigantisk kulturgärning. Och man sjunger på svenska.

Att operetten inte uppförts i Sverige förrän nu kan möjligtvis ha att göra med att handlingen är alltför bisarr för en svensk publik. De ursprungliga librettisterna Moritz West och Ludwig Held hade kokat ihop en ganska märklig historia om hattarnas och mössornas politiska kamp, med poeten Bellman så klart, grevinnan Ulla, älskarinna till Gustav III (!), Karin (skaldens blivande hustru i operan och dotter till en storm-

Bellman t.h. och kungliga mätressen Ulla i en knivig situation med upprörd svärfar in spe längst t.v. Franz von Suppés operett "Bellman" i PB:s uppsättning på Södra Teatern.

rik och nyadlad sillhandlare!), Mowitz och Kolmodin, men även herrarna Westerbotten, Strängnäs och Köping – författarna måste ha tillgripit en karta för att hitta namn. Frihetstid och gustaviansk tid blandas vilt.

Första akten utspelar sig i Gamla stan, där bröllopet mellan Bellman och Karin stundar. I den andra förflyttas vi till trakterna av Abisko (någon timmes båt-färd från Stockholm!). Bellman och Ulla (nu i ett litet vänsterprassel) är på flykt undan mössorna (som misstänker Ulla för samröre med hattarna) och anammar samisk kultur med sång och dans. I tredje akten är de tillbaka i huvudstaden. Familjeskandal! Men Bellman brister ut i fosterländska bedyranden, allt ordnar sig på något vis och Ulla återgår till sin syssla som kunglig mätress.

Som väl var satt Suppé och librettisten (som egentligen var två) som gubbarna i Mupparna på balkong och avbröt föreställningen med att försöka förklara den förbryllande handlingen. Utmärkt och humoristiskt spelat av Åke Pino Pilotti och Hans Gentzel.

Men oaktat det mystiska librettot (handen på hjärtat, vilken musikteater har inte ett sådant?), var *Bellman* alltigenom strålande. Orkestern klingade osedvanligt vackert och körerna – mössor, hattar, fiskmånglare och suputer på

Skeppsbron – var samstämmiga. Solisterna var i toppklass och här bör man särskilt nämna Olof Liljas gestaltning av Bellman, Mimmi Rosendahl Carls-sons förtjusande Ulla och Magnus Kyhle som den myndige sillhandlaren Niels Elvegaard, Paula Hoffman som Elvegaards hustru och Eleonor Holm som Karin. Egentligen inbegriper detta särskilda omnämmande ALLA de nästan hundra på och utanför scenen. Förnämligt!

Dirigenterna, Michael Schlyter (orkester) och Ian Plaude (körer), styrde den musikaliska framställningen med säkra händer. Franz von Suppés musik blev väl omhändertagen och utmejslad in i minsta detalj. Det lät vackert, under-stundom sublimt, och om man blundade satt man helt plötsligt på Theater an der Wien 1887. Att sedan verket spelades just på Södra Teatern, kanske en av Stockholms vackraste teatrar, gjorde inte saken sämre.

De utsålda husen talade sitt tydliga språk. Publiken var lycklig! Suppé hade varit lycklig, likaså Bellman. Så, hatten av för en magnifik föreställning!

Bengt Gustaf Jonshult

Om operetten *Bellman* och dess olika uppsättningar skriver Bengt Jonshult i "Bellman på Broadway" i Bellmansällskapets nyhetsbrev till medlemmarna "Långt till måndan" den 4 februari med fortsättning den 4 mars. Kan efterfrågas hos kristiangustavson@gmail.com

Kläder och Ordning i Börssalen

Vem fick klä sig hur på 1700-talet? Samhället var inrättat i stånd, och det fanns både skrivna och oskrivna regler om vem som fick bära vad. Samtidigt befann sig samhället i rörelse, och reglerna överträdde av uppstickande klasser. Forskaren Mikael Alm höll årets Byströmföreläsning.

Sedan år 2000 samlas Bellmansällskapet varje februari i Börssalen och lyssnar till en föreläsning till minne av Olof Byström, som var styrelseledamot i 63 år, idog utgivare av Standardupplagan av Bellman skrifter och redaktör för Bellmansstudier och vårt sällskaps flitigaste föredragshållare – därtill sekreterare och ordförande i 42 år. Om detta berättade undertecknad Olof Holm, som hastigt fått inträda för en krasslig ordförande och en lika upptagen vice ordförande. (Och han gjorde det lysande, intygar undertecknad Catharina Grünbaum.)

Årets föreläsare Mikael Alm (just upphöjd till professor) – som ofta och även denna dag var iförd röda byxor, liksom en protest mot all vardaglig vintertråkighet – hade passande valt ämnet ”Kläder och Ordning på Bellmans tid”.

Klädordningen på 1700-talet var i mycket en fråga om samhällsordning och moral. Kläder var i ståndssamhället signaler om vem man var. Allt som hängde ihop med rang och hierarki var viktigt: placeringar, titlar, tilltal och inte minst kläder. Myndigheterna utfärdade överflödsförordningar som fastställde bruket av siden,

The Four Estates, de fyra stånden. Kon representerar samhället, som domineras av adeln, mjölkas av prästerskapet (tionen), leds framåt av borgarklassen och hålls tillbaka av allmogen (dock i rebellisk frygisk mössa). Kulturen, Lund.

Föredragshållaren Mikael Alm vid Gustav III iförd Svenska dräkten – ett försök till klädordning.

Foto: Tommy Grünbaum

sammet, guldsnoddar, spetsar, hattar och andra uppvisningsdetaljer för olika samhällsklasser. Problemet var bara att folk inte längre ville veta sin plats utan bröt mot föreskrifterna. Samhällsordningen var hotad.

År 1773 utlyste därför Kungliga Patriotiska Sällskapet en offentlig pristävling om för- och nackdelar med en riksdräkt i Sverige, vilken gav upphov till ett 70-tal insända svar. Frågan engagerade: i andra prisfrågor fick man in högst en tiondel så många. De tävlande kom med flest förslag för de översta samhällslagrens uniformerande, men det fanns gott om synpunkter på val av färger, material, skärningar och accessoarer för alla stånd, klasser, yrken och grupperingar. Argumenten var både ekonomiska och moraliska: folk som klädde sig över vad de hade råd med kunde hamna i nöd (men en särskild släng åt hustrur som

förlösade mannens inkomst på grannlåt), Gud hade instiftat klasskillnaderna och det var inte människans sak att genom sin klädedräkt bryta mot dem (prästerlig motivering), det måste gå att skilja på folk och folk.

Bilden på mittuppslaget av kon med de fyra stånden runt om visar att var man hade sin plats, men under den tid som Mikael Alm undersökt fanns det alltså många som tänjde på gränserna. Det blev allt svårare att upprätthålla den rådande ordningen, vilket går hand i hand med framväxten av en ny publik offentlighet på kaffehus, maskerader och baler. Medelklassen växte fram med nya kläd-koder. Pehr Hilleströms målning på omslaget visar att till och med en piga kunde vara gränsöverskridare och pröva nya vägar att göra social karriär. Hon är klart "överklädd" där hon står i siden, spetsar, engageanter och veck och skor med klack

Maria Lindström sjunger Bellman på sitt eget sätt. Texterna lever, varje ord blir förnummet.

ner i köket och häller upp soppa. Hon kunde tas för en borgerlig grosshandlar-dotter eller en grevinnas kammarjungfru, som Susanna i Beaumarchais *Figaros bröllop* – den första stormsvalan inför den samhällsomstörtning som väntade.

Gustav III avskaffade själv överflödsförordningarna och försökte som någon sort demokratisk gest införa Svenska dräkten, som dock aldrig blev någon framgång. Och det skulle dröja innan pigor kunde bära hatt ute bland folk.

Mikael Alm klarade, när illustrationerna fallerade, att medryckande och åskådligt framställa 1700-talspersonernas kläder och tillbehör, och föredraget inspirerade publiken till en livlig frågestund.

Efter föredraget sjöng trubaduren Maria Lindström tre epistlar – 45 "Tjenare Mollberg", 28 "I går såg jag ditt barn, min Fröja", båda med skildringar av ständs-

överskridande kläder, och 30 "Drink ur ditt glas" – med kluriga arrangemang och skickligt gitarrspel. Maria hör till de sångare som förstår vad de sjunger, och hennes omsorgsfulla textning fick publiken att följa varje skiftning. Slutapplåden blev lång och varm. Och sedan rörde sig publiken inte ur fläcken. Maria lät sig då bevakas till ett extranummer, Fredmans Sång 16 "Är jag född så vill jag leva". Här hade hon dragit sig till minnes ett gammalt arr i bästa Doo-wop-stil, som lyckligt förflyttade oss till 1950-talet.

Olof Holm, Catharina Grünbaum

Mikael Alms bok om Kläder och Ordning i Bellmans Sverige heter *Sartorial Practices and Social Order in Eighteenth-Century Sweden: Fashioning Difference* och är 2021 utgiven på Routledge.

En galakväll på Operan

I den unge Gustav III:s planer för kulturlivet ingick en opera på svenska. I år firar Kungliga Operan 250 år och inledde med en jubileumsföreställning. Carina Burman hade givit ord åt kungens vision.

Bellman skrev aldrig någon opera. Det berodde inte på bristande intresse. Som alla i sin samtid var han djupt inne i operans värld. Han umgicks med sångarna och återanvände gärna melodierna.

Gustav III älskade opera. Som nybliven kung började han göra upp planer för den första svenska operan, *Thetis och Pelée*. Musiken skrevs av Francesco Antonio Uttini och för libretton anlätades . . . ja, inte Bellman, som vi förstås skulle gissa, utan ämbetsmannapoeten Johan Wellander. Den 18 januari 1773 hade operan premiär. "Ett underverk!" utbrast en utländsk betraktare.

På dagen 250 år senare firade Kungliga Operan med en jubileumsgala som sträckte sig från sjuttonhundratalet mot framtiden.

Det finns erbjudanden man inte tackar nej till. Förra våren blev jag tillfrågad om att skriva ett prosastycke som uttryckte Gustav III:s vision och som skul-

le inleda jubileumsgalan. Jag tackade ja. En viss press kände jag, och jag anade hur Gustav III:s librettister kände sig. Under sommaren tänkte jag på stycket, men skrivandet ägde rum under en vecka på Fårö, delvis vid Ingmar Bergmans skrivbord.

Det blev en monolog där den nyblivne kung Gustav just kommit tillbaka från sin Parisresa. Någonstans ute på den svenska landsbygden utvecklar han sina tankar om det land han fått att regera, om dess språk och vitterhet. Likt en Augustus vill han odla sitt lands litteratur. Då klingar en trumpet, och i fjärran hör man "Gustafs skål". Bellman kom alltså med. Pjäsens Gustav bestämmer sig för att skapa en svensk opera.

Så blev det den 18 januari 2023, och jag satt i Operans solistloge och såg ner på scenen. Den unge Dramatensskådespelaren Rasmus Luthander var en perfekt Gustav, just så guldkimrande som jag tänkt mig, och ett konstgjort får

Gustav III, gestaltad av Rasmus Luthander, målar upp en framtid för operan i Sverige. Foto: Kungliga Operan, Markus Gårder.

gjorde scenen rent pastoral. Galan fortsatte självklart med *Thetis och Pelée* – outhärligt och en aria – följd av en balett av Gluck, den tonsättare som gustavianerna satte högst. Via Verdis *Maske-radbalen* tog vi oss sedan framåt i tiden genom scener ur en rad operor, bland annat *Parsifal*, *Tosca*, *Arnljot* och den moderna barnoperan *Sova vaken*. Sångare som Nina Stemme, Hanna Husáhr och Karl-Magnus Fredriksson medverkade. Prosastycken av Martina Montelius och Sara Stridsberg framfördes, också dessa av Dramatensskådespelare.

Det var sannerligen en galaafon! Jag är förstås partisk, men jag var förtrollad. En del kritiker var mindre förtjusta. Nå-

gon tyckte det var för mycket gammal opera, och där håller jag förstås inte med.

Men Bellman då? Våren 1773 kämpade han själv med operaförfattande, men av hans *Fiskarena* finns bara tre arior bevarade. Denne flyhänte författare, vars poetiska ådra var så flödande, lyckades aldrig få till någon opera. Inte ens hans vänner tyckte om *Fiskarena*. Men han hade kungens uppmärksamhet, han var hyllad, han befann sig mitt i Stockholms kulturliv. Därför har 1773 ändå setts som Bellmans lyckligaste år. Också detta kan vara värt att minnas.

Carina Burman

När man sjöng till vinet

Christina Mattsson

Den sällskapliga visan

Dryckesvisor i skillingtryck och visböcker 1790–1850

Meddelanden från Svenskt visarkiv 54, 2022

Sällskapsvisa, så trevligt det låter. Att i lustigt brödralag – ja med systrar också förstås – sjunga om vin och vänskap och om att njuta av stunden medan den ges oss. Visst sjungs det i Sverige i dag, men körsång och allsång på Skansen hör inte till det intima sällskapslivet. De enda gånger vi sjunger till bords är när snapsen ska hedras.

Runt sekelskiftet 1800 däremot var sällskapsvisan en krydda vid sammankomster i en trängre krets – värdinnans salong, klubben, ett ordenssällskap. Man samlades kring bålen med bischoff eller punsch. Någon sjöng verstexten och sällskapet stämde in, med eller utan sångröst.

Detta angenäma sätt att umgås utvecklades framför allt inom den framväxande kultiverade borgerligheten.

Mönstret kom från Danmark, och därifrån hämtades samtidigt en rad dryckesvisor som översattes, ofta av kända svenska skaldar. Men de svenska skalderna skrev också själva – Bellman, Lenngren, Franzén och en rad andra, och deras verstexter spreds raskt genom skillingtryck. År 1817 kom den första tryckta visboken med sånger av olika genrer, och den skulle följas åtskilligt flera. Påfallande är att de litterära dryckesvisorna upptar en stor plats i dessa små volymer.

Hur just dryckesvisorna fångades upp och spreds under den gustavianska tiden och fram till 1800-tales mitt har visforskaren Christina Mattsson studerat och presenterat i en skrift *Den sällskapliga visan – dryckesvisor i skillingtryck och visböcker 1790–1850*. Christina Mattsson – välkänd i alltför många roller för

I sin "Vintervis" målar fru Lenngren upp trevnaden i vänners lag runt bålen. I diktens "Kalaset" däremot visar hon upp sin satiriska sida där hon går hårt åt den ihåliga brackigheten: Trugning och bugning och fjäsk och fasoner:

Heder för hovsinkarn! Se vilken bål!
Dunster av rom och av skämda citroner;
propositioner:
Nu för värdinnan en klingande skål!
(1798?)

"Kalaset af A.M. Lenngren". Tuschteckning av Fritz von Dardel (1817–1901). Nordiska museets arkiv.

att kunna närmare presenteras här – har gått igenom några tusen skillingtryck och ett 60-tal visböcker för att se vilka visor som vann popularitet och var de förekom. Arbetet var ursprungligen tänkt att bli en doktorsavhandling (man får en

aning om vilket slit som ligger bakom), och detaljuppgifterna är därför knappast avsedda för den allmänintresserade läsaren. För forskare borde boken däremot bli en viktig källa.

Den allmänintresserade läsaren får å

andra sidan en fin belysning av det borgerliga umgängeslivet under den här perioden. Man upprätthöll Bellmantraditionen, man musicerade i det lilla, pianospelet och sjungandet i salongen var den musik som erbjöds, ofta tack vare Olof Åhlströms *Musikaliskt tidsfördrif* och *Skaldestycken satte i musik*, där man fann melodierna till sångerna. Och läsaren sörjer till sist med de samtidsskildrarna som mot 1800-talets mitt beklagar hur den välljudande kvartettsången mer eller mindre tar död på det enkla sällskapssjungandet.

Boken innehåller också en förteckning över de författare vars dryckesvis-

or publicerats i skillingtrycken och visböckerna, liksom en förteckning över deras visor. (Bellman, som är central i sammanhanget, har inte tagits med; han är redan rejält genomforskad av andra och skulle dessutom ha givit slagsida åt undersökningen. Bellmanssällskapet, som städse sätter sin Carl Michael i första rummet, förlåter dock författaren.)

Man blir verkligen nyfiken på hur visorna lät, och man inspireras till tanken på om inte en del av dem kunde väckas till liv igen. Här finns ju underlaget! Så mycket roligare det vore att vid bordet eller runt en otidsenlig bål med härligt nektarslag få med fru Lenngren trotsa vinterns köld eller att med biskop Franzén få uppmana sin bordsgranne att se i glaset för att upptäcka att jorden är ett Eden. Vi borde kunna något mer än Fritjof och Carmencita när det ska sjungas tillsammans.

Catharina Grünbaum

Några av visorna finns inspelade i tidsenlig tappning med Bernt Malmros vid klaveret, nämligen Lenngrens "Vintervisa" och "Ungdomen" och Franzéns "Goda gosse glaset töm" och "Champagnevinet" på cd:arna *Vårt kön så föga det behöfver* och *Goda gosse glaset töm*, utgivna av Stockholms läns museum.

Den sällskapliga visan finns tillgänglig i digital form: https://carkiv.musikverk.se/www/epublikationer/Meddelanden_54.pdf.

Nya medlemmar

Vi hälsar våra nya medlemmar välkomna.
Tack alla som stödjer vårt arbete!
Vi hoppas ni ska få glädje av det.

Michael Sparreskog	Stockholm
Jimmy Hansebrink	Eskilstuna
Gunhild Säll och Christer Blomster	Åkersberga
Susanne Hobohm	Bromma
Frode Neergaard	Askersund
Patrik Sundborn	Farsta
Per-Olov Dejfors	Enskede
Håkan Sterner	Bromma
Emma Ryhd Svedlund	Hägersten
Alexander Hansson	Falun
Hans Ågren	Upplands Väsby
Peter Cederholm	Uppsala
Lotta Örtenblad	Bandhagen
Torbjörn Roos	Stockholm
Familjen Olsson Almlöf	Örbyhus
Peter Sackemark	Hägersten
Anna-Lena Lodenius	Stockholm
Björn Eklund	Kalmar
Hans Holmqvist	Ekerö
Fredrik och Kiki	
Lindell Tersmeden	Lund
Gunilla Wikström	Sköndal
Katarina Alm	Täby
Jonas Hultén	Göteborg

Rättelser till *Bellmansstudier 26*

”I tryckta böcker finns inga fel” lyder en gammal förlagsregel. Dessvärre går somliga fel inte att förtiga. Här följer rättelser till några innehållsliga missar.

s. 67, rad 11. Not 3 ska här ha beteckningen not 2, vilken motsvaras av not 2 i notaparatens på s. 84. Hela numreringen i texten förskjuts sedan ett steg bakåt så att not 4 på s. 70 ska vara not 3, not 5 ska vara not 4 osv.

s. 80. Första strofens rad 3 ska föras tillsammans med rad 2.

I andra strofen ska de fyra första raderna lyda:

Klarster Schoß, lieblicher Busen!

Traurig das Leben der Blumen wird verheert,

das gab meinem Vater, zu meinem Schmerz und Kummer,

Wollust in dem Bett, wo ich geboren wurde.

s. 82. Rad 4 i andra avsnittet: årtalet ska vara 1781.

s. 178. Bildtexten, sista raden: grinng > grinning.

s. 196. Bildtexten: Per Hilleström > Pehr.

Du har väl betalat medlemsavgiften för 2023?

Avgiften är densamma som tidigare

- enskild medlem och juridisk person 250 kr
- familj på samma postadress 350 kr
- ungdom upp till 25 år 100 kr

Plusgirokontonumret är 45 19 50 - 0. För betalningar från utlandet gäller:

BIC: NDEASESS resp. IBAN: SE5995 0000 9960 3404 519500

Ange namn och ”medlemsavgift 2023” vid inbetalningen.

Om du är osäker på att din e-postadress finns i registret, meddela den till skattmästaren kristiangustavson@gmail.com. Då får du meddelanden som skickas ut endast den vägen. Är du osäker på om du redan betalt kan du också kontakta skattmästaren.

Släppfest på Rönnells!

Lördagen den 3 juni kl. 14–16 håller vi en släppfest för *Bellmansstudier 26* och en *Bellmanbibliografi*. Vilken lokal kunde passa bättre än Rönnells anrika antikvariat!

Per S. Ridderstad talar om Bellman som boksamlare och Olof Holm presenterar bibliografin.

Leo Krepper, hyllad gitarrist och välkänd för Bellmansällskapets medlemmar, kompletterar med egna tolkningar av Bellmanmelodier.

Vi bjuder på ett glas vin.

Rönnells antikvariat, Birger Jarlsgatan 32, Stockholm

Det händer framöver

16 april kl. 14

Årsmöte på Nedre Manilla, Djurgården. *Martin Best* (från England) och *Anders Fröling*. Se s. 3.

3 juni kl. 14–16

Släppfest för *Bellmansstudier 26* och en ny *Bellmanbibliografi*.
Per S. Ridderstad och *Olof Holm*. *Leo Krepper*, gitarr.
Rönnells antikvariat. Se s. 23.

5 juli

Tre trubadurer – Bellman, Taube, Cornelis. Kristinehavs malmgård, Södermalm. Mer i nästa nummer av *Hwad Behagas?*.

9 augusti

Bellman och *Par Bricole*. Kristinehavs malmgård, Södermalm. Mer i nästa nummer av *Hwad Behagas?*.

Hwad Behagas?, Bellmansällskapets medlemsblad, utkommer med 4 nummer om året.

Ansvarig utgivare: Carina Burman. Redaktör: Catharina Grünbaum.
Form: Tommy Grünbaum. ISSN 1104-4683. Tryck: Lasertryck.